

JOH. VAN 'T LINDENHOUT

1836-1918

INLEIDING

De man van wiens levensgeschiedenis wij thans het voornaamste gaan verhalen, is een arbeid begonnen en heeft een werk tot stand gebracht, dat ook in onze dagen nog wordt gedaan en waarvan nog altijd velen de grote zegen ervaren. Men kent zijn naam nog en, omdat hij een Nederlander was, die in zijn eigen vaderland arbeidde, leeft de herinnering aan zijn persoonlijkheid en aan het geloof, dat hem bezielde bij al, wat hij ondernam, nog voort in de heugenis van velen zijner landgenoten. Hijzelf is weliswaar op de achtergrond en zelfs enigermate in het vergeetboek geraakt, doch Van 't Lindenhout zou zeker de eerste zijn geweest met de erkenning, dat dit juist en goed is. God roept en gebruikt mensen tot Zijn dienst, bekwaamt hen om de arbeid te doen, welke Hij op zeker ogenblik en in een bepaalde kring wil gedaan hebben. Die arbeiders dienen hun tijd uit en worden dan door andere afgelost; zij hadden hun gebreken, tekortkomingen en zonden, doch waren, met en ondanks dat alles toch Gods dienstknechten. Wanneer zij gestorven zijn verliest men, met de herinnering aan hun uiterlijk, hun gewoonten en hun karakter langzaam-aan al datgene uit het oog, wat bij hun menszijn behoorde. Wat evenwel blijft is de herinnering aan het geloof, dat hun drijfkraft was; dat hen in staat stelde, in Gods plan hun roeping te vervullen.

Zo is het goed; ook de vrome Christenen zijn, op de keper beschouwd, dikwijls maar miserabele mensen. Het is het geloof dat, het is de kracht Gods die in hen werkte, waardoor het de moeite waard is, acht te geven op hun wandel. Het geloof, dat niet en nooit hun „bezit" is, doch waarin zij „staan" en waardoor zij soms grote dingen doen of deden.

Van 't Lindenhout was één van die begenadigde

Christenen, die een krachtig geloof, niet: *bezat*, doch *ontvangen* had en die met deze gave gewoerd heeft. Wie was hij, hoe arbeidde hij en waartoe leidde God hem?

JEUGD

Johannes van 't Lindenhout

Johannes van 't Lindenhout werd op 4 September 1836 geboren in het Gelderse dorpje Beuningen, dat een uurtje wandelen van Nijmegen aan de Waal ligt. Zijn vader was een gezeten landbouwer en behoorde tot een geslacht, dat sinds eeuwen in die streek woonde. De jongen groeide op in de ruime boerenwoning en kende er al de plekjes en hoekjes, die voor kinderen altijd zoveel aantrekkelijks hebben. Daar hij een zwakke constitutie bezat, voelde hij niets voor allerlei wilde spelletjes, doch zocht liever de stilte en de eenzaamheid. Al vroeg had hij een grote genegenheid voor het dieren- en plantenleven rondom zich op de boerderij; de haan was zijn trouwe makker, die hij telkens weer bewonderde en aan de kant van een sloot of achter een boom kon hij dikwijls heel lang met intense aandacht kijken

naar wat vlak bij hem bewoog of aan de horizon in de lucht eigen wegen ging. Met de vogels wenste hij wel vaak te kunnen meévliegen naar het Zuiden en de vraag, of het ooievaarsnest in een hoge boom, terzijde van het erf, wèrkelijk in gebruik zou worden genomen, hield hem wekenlang in spanning.

Hoewel hij van aanleg een opgewekt en vrolijk kind was, maakte het telkens weer ziek zijn hem op de duur triest en melancholisch. Van regelmatig schoolgaan kwam vooral gedurende de lange wintermaanden niet veel, omdat Johannes dan dikwijls hoestte en in de warme kamer blijven moest.

's Avonds lag hij op zijn kamer in bed te luiste-

ren naar de wind, die om de hofstee gierde en naar het tikkend geluid van de regendroppels tegen de kleine vensterruiten. Dan herinnerde hij zich ook de spookverhalen, die bijgelovige dorpelingen rondvertelden en vroeg hij zich met onrust af, wat er van waar zou zijn.

De knaap beschikte over een levendige verbeelding, die zijn geest vulde met voorstellingen en gedachten, waarvan andere kinderen noch de rijkdom noch de verschrikkingen kenden en waarom hij door zijn vriendjes vaak werd uitgelachen en bespot.

Wanneer de hoge waterstand van de Waal óók de boerderij van zijn ouders tot een klein eiland maakte, vervaardigde Johannes scheepjes van papier en hout, sloeg hij een mast in een oude klomp en bevestigde daaraan met draadjes of touwtjes kleine, katoenen zeiltjes. Dan dreef het ene schip na het andere spoedig de wijde oceaan op, de verre, onbekende verten tegemoet.

Toen hij zeven jaar was, werd de jongen voor het eerst mee naar de kerk genomen en hoewel hij al spoedig niet de geringste lust had om iedere Zondag zijn ouders te vergezellen, dwong zijn moeder hem daartoe onder de bedreiging, dat hij anders in de hel zou terecht komen. De vrees voor het grote vuur legde alle andere overwegingen het zwijgen op en gedwee ging de knaap sindsdien op de eerste weekdag mee naar de kleine dorpskerk onverschillig of het mooi, zonnig weer was dan wel, of het ijs op de kerkramen het matte licht maar nauwelijks dóórliet.

Die trouwe kerkgang der Van 't Lindenhouts weerspiegelde overigens eer een sleur dan een persoonlijke behoefte en zij bekommerden er zich maar weinig om, hoe het kind zich gevoelde, dat stijf gedwongen tussen hen in zijn plaats had op de geelgeverfde houten bank. Johannes mocht de benen en voeten niet bewegen en, zo hij niet stil zat — zo was hem gezegd — zou de dominee hem stellig het grote boek, dat vóór hem lag, naar het hoofd werpen.

„Ik zit hier om goed te doen en om te zorgen, dat ik niet in de hel kom,” dacht de tienjarige maar steeds. Van de preek begreep hij niets en de traag voorbijgaande tijd besteedde hij om in eindeloze herhaling de kleine ruitjes te tellen van de zes grote kerkramen.

Toen hij later zijn herinneringen op schrift stelde, had Van 't Lindenhout uit de kerkgang van zijn kinderjaren *dit* geleerd: „Zal er vrucht komen op de prediking van het Evangelie dan moet zij zó eenvoudig zijn, dat de kinderen haar kunnen verstaan.”

Eén gebeurtenis, die het godsdienstig leven betreft en die in zijn jeugdjaren voorviel, maakte een onuitwisbare indruk op de knaap, evenals trouwens op zijn ouders. Op zekere zomeravond betrad een onbekend colporteur het boeren erf, groette beleefd, haalde twee boekjes uit zijn tas en begon uit het ene een uitvoerig, verhalend lied te zingen, waarna hij uit het andere een stuk voorlas. De inhoud van het half-gereciteerde vers ontroerde de beide volwassenden zozeer, dat zij de twee werkjes kochten. 's Avonds laat lag de kleine Johannes weer in zijn donkere kamertje en bad ononderbroken het Onze Vader en zijn kinderlijk avondgebedje.

Wat zou hij anders kunnen of moeten doen, vroeg hij zich bijna radeloos af? Het was de eerste maal, dat hij werkelijk met zijn gehele ziel bad. Het bezoek van de colporteur had evenwel nog een ander gevolg. Vader Van 't Lindenhout ging een paar dagen later naar de markt te Nijmegen en kocht daar aan een kraampje voor twee gulden een Bijbel, waaruit hij voortaan zijn oudste zoon iedere avond een paar hoofdstukken liet voorlezen. Hoewel Johannes niets van de inhoud begreep en ook geen moeite deed, het gelezene te verstaan, gevoelde hij zich toch als iemand, die een goed werk verrichtte en daarmede op de weg was naar de hemel.

Zo gevoelde hij zich óók, toen hij een paar weeskinderen, die zijn ouders bij zich in huis namen, van al wat hij kreeg begon mee te delen. Wat later ging hij ter catechisatie bij de dorpspredikant en verkreeg toen, dank zij diens lessen, enige kennis van de Bijbelse geschiedenis. Nu begon hij wat ijveriger in de Bijbel te lezen, niet alleen maar om daarmee de hemel te verdienen, doch óók om de dominee goede antwoorden op diens vragen te kunnen geven. Er was intussen niemand, die het kind wees op de liefde des Heren en geen mens, die hem sprak van een Heiland, die de kinderen tot Zich riep. Daarom bleef de jongen des avonds in bed harts-tochtelijk maar ongetroost zijn gebeden herhalen. Zijn onbestemde angsten namen slechts concrete vormen aan, toen zijn vader in de Bijbel las, dat de komst des Heren vergezeld zou gaan met het verduisteren van de zon en het in bloed veranderen van de maan. Menigmaal zat de knaap sindsdien op een hek achter in het weiland bij de hofstee en keek, hoe de zon ter kimme neeg..... Onderwijl maakte hij op school geen al te snelle vorderingen. Op zijn twaalfde jaar schreef hij nog heel slecht en kon hij bijna niet rekenen. Zijn werkzame fantasie onttrok zijn aandacht aan wat de onderwijzer poogde duidelijk te maken en uit te leggen. Maar er kon geen schoolkind ziek worden of Johannes bezorgde het de een of andere versnapering en weinig dingen grepen hem zó sterk aan als een begrafenis. Geen groter voldoening vond hij, dan wanneer hij de drie kinderen van een boerenarbeider, die hun vader en moeder verloren hadden, mocht meedelen van het eten, dat hemzelf aan de maaltijd werd voorgezet. En wanneer 't daartoe tijd was, smeekte hij zijn moeder, met die wezen in de boomgaard te mogen gaan en hen naar hartelust te mogen uitdelen van het rijpe fruit. Enige jaren later stierven twee van deze drie kinderen. Aan hun groeve stond ook de kleine Johannes en zag door zijn tranen heen de wit-houten kistjes in de grond zakken. Hij kon geen uiting geven aan zijn droefheid, maar zuchtte in zijn hart slechts: „O God, ontferm U over de wezen!”

Voor een jongen met deze aanleg was het schoollokaal uiteraard weinig anders dan een gevangenis, waar hij gedwongen verbleef. Omstreeks zijn twaalfde jaar las de knaap met horten en stoten en kende nog geen ander boek dan de Bijbel, die hem des avonds in handen werd gegeven. Daarbij voegde zich iets later een stichtelijk boek, dat een dienstbode van zijn moeder hem liet zien en lezen; het was een geschenk, dat zij gekregen had van Ds. Heldring, bij wie ze, in diens pastorie te Hemmen, gewerkt had. Het meisje vertelde het een en ander van die predikant en Johannes genoot zeer van wat

haar boek hem te leren gaf. Toen hij dertien was schonk zijn vader hem een werk, gekocht bij een boekenjoodje op de Nijmeegse markt: het handelde over de wereldreis van Maghelaen en Johannes las het tweemaal door. Het voedde zijn werkzame verbeelding en deed zijn geest zwerven naar verre landen en vreemde volkeren.

Maar er geschiedde nog iets anders: sinds de leetuur van dat boek geloofde de jongen niet meer aan de voorstellingen omtrent de hel, welke zijn ouders hem hadden bijgebracht. En toen de dorpsdominee ter catechisatie bovendien nog verhaalde, dat alle vertellingen aangaande het grote vuur en betreffende de duivel niets méér waren dan de neerslag van Joodse denkbeelden en dat ál, wat de Bijbel daarover meedeelde, zinnebeeldig diende te worden opgevat, werd hij bevrijd van de angst, waarin hij zolang had geleefd.

De boerenjongen werd gaandeweg groter en ouder toen hij, met vele zijner dorps- en streekgenoten onder de bekoring kwam van de nieuwe, Nijmeegse dominee Meyboom, naar wiens preken en Bijbellezingen ook hij met graagte luisterde. In die tijd gaf de huisdokter van de familie, een ontwikkeld, rooms man, de jongen gelegenheid, vrij gebruik te maken van de tamelijk omvangrijke bibliotheek, welke hij zich in de loop der jaren verzameld had. Ook wat hij in de boeken daaruit las, verruimde Johannes' kennis en inzicht niet weinig. Vooral werken over de natuurkunde boeiden hem ongemeen en het deerde hem niet, dat hij telkens een uur ver lopen moest naar de dokterswoning. De lange wandelingen had hij graag voor het doel over, dat ze dienden en dikwijls kon hij zijn leestlust niet bedwingen, zodat hij tijdens de terugweg naar huis alvast begon te lezen in het nieuwe boek, dat hij meegekregen had. Dan overviel hem de avond, terwijl hij onder een boom zat en moest hij zich haasten om vóór het invallen van de duisternis de ouderlijke woning te bereiken.

Weer wat later opende de predikant van het dorp zijn huis en boekenkast voor de leergierige jongen; die er zijn nachtrust aan opofferde om al de werken, die hij maar grijpen en vangen kon, in bonte wanorde te lezen, lang éér hij tot de lectuur ervan behoorlijk was voorbereid. Zo las hij op zijn vijftiende jaar Scholten's „Leer der Herv. Kerk". In die tijd werd aan de dorpsschool ook een hulponderwijzer verbonden, die de weetgierige boerenknaap spoedig ontdekte en er genoegen in vond, hem van dat ogenblik aan te helpen bij zijn pogingen om de onlesbare dorst naar kennis te bevredigen. Aan het werk op het land en in de schuur, dat hem opgedragen was onttrok hij zich zoveel hij durfde om van 's morgens negen tot 's avonds zeven op de schoolbank te zitten en er lukraak alles te leren, wat hij kon.

Maar dank zij al dat lezen en leren, dank zij die lange reeks van boeken, die feitelijk nog ver boven zijn bevassing lagen, leed zijn innerlijke leven grote schade. De jongen bad niet meer, maakte zich evenmin zorgen over de toekomst en verkondigde aan ieder, die er oren naar had, wat hij al zo wél en niet méér geloofde. Natuurlijk beijverde hij zich tevens om de half-onwetende landbouwerszoon in zijn omgeving er van te overtuigen, dat hun eerbied voor de Bijbel wel geheel misplaatst was en

De Evangelist Joh. van 't Lindenhout

zelf waagde hij er zich eens aan, een „Vragenboekje" te ontwerpen en te schrijven (de stijl van die dagen!), waarin b.v. de wonderen van de Bijbel óf verzwegen werden óf daarvan een „alleszins natuurlijke verklaring" werd gezocht. Over de Bijbel las hij veel, maar er in vrijwel nooit meer. Des Zondags ging hij nog wel met zijn ouders ter kerk en luisterde dan met grote aandacht naar de predikant, doch intussen was hij van oordeel, dat deze man lang niet vergenoeg ging in zijn loochenen van de waarheden der Schrift.

Onderwijl bleef het dagelijkse leven van de opgroeiende jongen onberispelijk. Er viel niet alleen niets aan te merken op zijn gedrag, doch hij beijverde zich ook, een goêd leven te leiden. Slechts had hij een sterke afkeer van de roomsen in 't algemeen en van hun pastoors in 't bijzonder omdat hij de eerste beschouwde als verleiden en de laatsten als bewuste bedriegers van het onmondige volk.

Het duurde niet lang of Vader en Moeder Van 't Lindenhout begrepen, dat in hun oudste zoon stellig geen boer stak en zij namen zich voor, de jongen naar een kostschool te zenden en hem later voor predikant te laten studeren. Tegen het eerste wilde Johannes zich allerminst verzetten, doch dominee zou hij stellig niet worden, besloot hij, want over godsdienst wilde hij zo weinig mogelijk horen. Zijn grootste wens was, álles te weten en te kennen, wat uit boeken kenbaar en weetbaar kon zijn.

JONGELINGSJAREN

Zo toog hij, tegelijk met een neef, naar een kostschool aan het hoofd waarvan een man stond, van wie hoogstens kon gezegd worden, dat hij niet zonder godsdienst leefde, doch die intussen allerminst een Christen was. Het godsdienstonderwijs aan zijn

inrichting bestond slechts hierin, dat elke dag na de avondmaaltijd een der jongens een les uit de „Bijbelse Geschiedenis” van Zahn moest voorlezen, waarvoor onderwijs niemand aandacht of belangstelling had. Op de slaapzaal moesten de knapen voor hun bedden neerknielen en een hunner sprak dan — volgens de gewoonte in een vreemde taal — een gebedje uit, dat alle anderen volmaakt onverschillig liet.

Onderwijs bleek al spoedig, dat ál de kennis, die de boerenzoon zichzelf had vergaard, toch niet veel waard was. Tot zijn teleurstelling moest hij in de laagste klasse aanvangen, terwijl hij meende, het al heel ver gebracht te hebben. Zo zat hij als vijftienjarige bij kinderen van twaalf in hetzelfde lokaal en dat was hem een hard gelag. Echter liet hij zich door deze tegenslag toch niet ontmoedigen, toonde zijn goede wil en energie door te studeren, wat hij maar kon. Tot aller genoegen, van hemzelf niet in de laatste plaats, oogstte hij daarmee spoedig succes, zodat hij nog binnen een jaar van de laagste naar de hoogste klas kon worden overgeplaatst, iets, wat hij overigens ook aan zijn onderwijzers te danken had. Wiskunde en natuurkunde waren zijn beste vakken; voor muziek en zang had hij geen aanleg, hoewel hij het gaarne hoorde. Onderwijs was toch heel deze ingespannen studie vrijwel zonder zin, want de jongeman had geen vast doel voor ogen, waarnaar hij streefde en waarop hij al zijn energie richtte.

Hij was ongeveer zeventien jaar toen hij echter achtereenvolgens drie ervaringen opdeed, waardoor zijn leven geheel gewijzigd werd.

De eerste was, dat hij op zekere avond, op weg naar huis, in een onweer geraakte. Daarvoor was hij altijd dodelijk bevreesd geweest en in zijn grote angst bad hij thans de gehele weg, die hij moest afleggen. Het weer bedaarde tenslotte, doch lang daarvoor gevoelde Johannes zich, dank zij zijn bid-den zo rustig en gelukkig als hij zich nog nooit gevoeld had.

Enige tijd later gaf de directeur van de kostschool hem een werkje in handen, waarvan hij naar zijn zeggen zelf veel zegen ervaren had. Het was een exemplaar van Claudius „Wandsbecker Bode” en Van 't Lindenhout bracht vele leerzame, stille uren er mee door in de schaduw van de lindeboom op het erf van zijn vader. De derde ervaring, welke tenslotte de beslissing voor hem bracht, was het verlies van zijn enige en jongere broer, die op vijftienjarige leeftijd, in 1854, kwam te overlijden en die stierf met de zekerheid van het geloof in Jezus Christus als zijn Heer en Zaligmaker. Het gehele gezin, doch Johannes misschien wel het meest, verloor veel aan de vrolijke, blijmoedige Hendrik.

Het scheen, of alles, wat Johannes tot dan toe tegen het geloof van zijn broer wist aan te voeren, plotseling alle waarde en betekenis verloor ten overstaan van het feit van dit vroege sterven. De jongen werd er door tot nadenken gebracht niet alleen, doch de keuze van zijn broer werd tenslotte óók de zijne. Maar voorlopig kon hij het woord van de Bijbel, dat hij zolang veracht had, niet aanvaarden en een benauwende twijfel vervulde maandenlang zijn onrustig hart, dat door verdriet en wanhoop als verscheurd werd.

Intussen moest hij de kostschool verlaten, daar

zijn vader hem thans in de plaats van de overledene tot zijn opvolger wilde maken. Hoe gaarne hij tevoren ook had willen studeren, nu schikte hij zich gewillig naar de overwegingen van zijn ouders. Maar noch zijn aandacht, noch ook zijn hart waren bij zijn werk, waarnaar ook zijn handen niet stonden en spoedig sprak een der arbeiders uit, wat voor niemand lang verborgen blijven kon: „Johannes zal nooit een goede boer worden!”

In die dagen kwam opnieuw een colporteur de boerenhoeve bezoeken, op hoop er een paar van zijn geschriften te kunnen verkopen aan de zoon van Van 't Lindenhout, over wie in het dorp reeds het verhaal ging, dat hij „veranderd” was. De man begon, nog in de deuropening, een lange, vrij duistere en verwarde preek tegen de jongen af te steken, doch ondanks dat begroette Johannes hem, zoals hijzelf 't later uitdrukte: „als een engel uit de hemel”. Hij kocht een exemplaar van Bunyan's „Christenreize” en bracht daarmee het grootste deel van de volgende nacht door bij het gele schijnsel van een petroleumlamp in de kille keuken. Bij de lectuur van dit oude werkje was het hem evenwel spoedig, alsof de zon voor hem opging en een nieuwe dag aanbrak! Nu kreeg hij klaarheid, nu begreep hij, dat hij zijn hart aan de Heer geven moest, zijn zonden belijden en de genade aannemen, die óók voor hem was, wilde hij broer Hendrik's vrede en geluk deelachtig worden.

Gedurende de volgende weken bleef de colporteur het gezin bezoeken en verkocht telkens van de inhoud van zijn lederen tas zoveel als Johannes zich maar kon verschaffen. De jongen las en las en gaandeweg werd hem veel duidelijk, wat zijn eigen, ongelovig hart tot dat ogenblik ontoegankelijk voor hem had gemaakt.

Nu duurde het ook niet lang of het geloof, dat hijzelf pas gewonnen had, begon werkzaam in hem te worden. Hij verkreeg, dat in het ouderlijk huis de Bijbel regelmatig en met aandacht werd gelezen, dat er Christelijke liederen werden gezongen en dat er gemeenschappelijk werd gebeden. Spoedig begonnen gelijkgezinde dorpelingen ook het huis der Van 't Lindenhout's te bezoeken en menige avond verheugde Johannes zich in de gesprekken, die dan gevoerd werden.

Eens vertelde de colporteur, die nog steeds komen bleef, hem, dat hij zo graag Bijbels zou willen kopen om die te kunnen verspreiden en in overeenstemming met zijn vader schonk de jongen hem kort daarop een bedrag van honderd gulden om zich daarvoor datgene aan te schaffen, wat hij het eerst nodig had.

COLPORTEUR

Doch al spoedig vond de jonge Van 't Lindenhout er onvoldoende bevrediging in, dat hij er slechts iemand toe in de gelegenheid stelde, met de colportage-arbeid Bijbels en Evangelische geschriften onder het volk te brengen. Hijzelf wilde aan de arbeid en het leek hem niet alleen begerenswaardig, doch ook nodig, dat door bezoek, huis aan huis, Gods Woord aan de mensen werd gebracht en verkondigd. De jonge boer brandde van behoefte, zelf iets te doen ter liefde van den Heer, die hem zo lief had en na ernstige strijd met zichzelf besloot hij, het voorbeeld te volgen van de man, dank zij wiens

werk hij God gevonden had. Met goedvinden, eigenlijk: met de moeilijk verkregen toestemming van zijn ouders liet hij zich te Nijmegen een grote lederen rugtas vervaardigen, die hij, toen het voorwerp gereed was, met Bijbels en traktaten vulde tot ze bijna te zwaar was om te dragen. Daarmede begaf hij zich op zekere dag op weg. Maar éér het zover was, had hij heel wat bezwaren te weerleggen van zijn gezinsleden en heel wat spot te verduren van de dorpelingen. Men verklaarde hem in zijn omgeving zelfs voor gek, dat hij, de zoon van een welgesteld landbouwer, als een geminacht marskramer op pad ging om de snauwen en grauwen af te wachten, die hij stellig te horen zou krijgen. Och, zeiden sommige „vrienden”: wanneer je eenmaal bij de „fijnen” terecht komt, gebeuren er wel vreemde dingen met je! Dat zie je maar weer aan die jongen van Van 't Lindenhout.

Ook door zijn zwakke gezondheid liet Johannes zich er evenwel niet van terughouden, de weg te gaan, die hij zich eenmaal had verkozen. De eerste tocht was misschien wel de zwaarste en moeilijkste; de onervaren jongeman was er tijdens die voetreis door de Betuwe en over de Veluwe dikwijls ná aan toe, zijn ouderlijk huis in arren moede weer op te zoeken met de beken-tenis, dat dit werk niets voor hem was, dat zijn zwakheid tegen dergelijke vermoeyenissen niet was opgewassen en dat hij evenmin sterk genoeg was om al de teleurstellingen te dragen, die zijn deel werden. Tòch hield hij vol, liep de wegen af in de brandende zon en bij stromende regen, klopte aan de huizen in iedere straat van de dorpen en steden, die hij bezocht en betrad menig zeer afgelegen boeren-erf, ver van de grote wegen. Soms verkocht hij wat, soms schonk hij zijn geschriften ook wel weg; hier werd hem de deur gewezen, elders ontving men hem vriendelijk; op de ene plaats werd hij met scheldwoorden begroet, op de andere met hoongelach hardhandig op straat gesmeten. In de kroegen en herbergen kreeg hij vaak onverwacht gelegenheid, een goed, Bijbels woord te spreken, maar bij herhaling bespotten men hem of weigerde een waard hem zelfs logies. Er waren dorpen, waar hij geen enkele Bijbel verkocht omdat in zijn exemplaren het woord „ende” (en) ontbrak of wjl de hoofdstukken niet aangingen met een in rood gedrukt kapitaaltje; er waren andere, waar hij even spoedig gereed kwam, doch dán dank zij de ijverige arbeid van de plaatselijke predikant.

Toen hij voort het eerst weer thuis kwam, na weken lang te hebben rondgezworven, was zijn costuum voorgoed onbruikbaar en

bleken zijn schoenen totaal versleten; zijn tas was leeg en verdiend had hij geen cent. Maar hoewel dodelijk vermoeid, was Johannes tóch vast besloten, op dezelfde wijze voort te gaan en na een korte rusttijd begaf hij zich opnieuw op pad, thans in een andere richting. Op deze wijze verwierf hij zich een mensenkennis en een ervaring, welke hem in de volgende jaren buitengewoon goed van pas zou komen. Maar bovendien werd hijzelf door zijn werk gezegend; in geestelijk opzicht groeide hij gedurende deze jaren snel. Niet alleen leerde hij zijn Bijbel beter kennen, waardoor zijn eigen inzicht in de waarheid Gods toenam, doch hij gewon ook gaandeweg een vrijheid en vaardigheid van spreken, welke hem al spoedig van groot nut zou blijken te zijn. Daarbij kwam hij voortdurend in contact met de meest verschillende mensen, leerde hij hun karakter, maar ook hun materiële en geestelijke behoeften kennen, werd hij er toe gedreven, telkens weer met hen te spreken over de betekenis en de inhoud van het Evangelie, waarvan hij de gedrukte tekst verkocht of weg gaf. Bij alle ervaringen, die zijn deel werden

Joh. van 't Lindenhout en Hendrina Sipman in ondertrouw, 1861

en ondanks vele verdrietelijkheden en teleurstellingen, welke hij ervoer, begaf hem evenwel nimmer de blijdschap, die alleen geschonken kan worden door de levende gemeenschap met de levende Heer.

Velen kon Van 't Lindenhout gedurende de twee en een half jaar, welke hij aan zijn colportage-arbeid gaf, ten zegen zijn, ook, herhaaldelijk, wanneer hij zelf wel de overtuiging kreeg, dat zijn boodschap tevergeefs was geweest. Maar de winst voor hemzelf was tegelijk groot: zijn horizon verruimde zich, zijn geestelijk leven werd verdiept, zijn kennis van Gods Woord nam gaandeweg toe. De boerenjongen werd een ervaren, bereisd en belezen man, scherp van blik en vaardig met het woord. De leerschool was hard, dat ondervond hij telkens bij vernieuwing maar zijn opleiding ook degelijk, dat kon hij eerst later volmondig beamen.

EVANGELIST

Nadat hij evenwel met zijn zware boekentas enige jaren verschillende provincies van ons vaderland bij herhaling doorkruist had, moest hij het werk, waaraan hij zo gehecht en van de noodzakelijkheid, waarvan hij doordrongen was, toch opgeven, omdat zijn lichaamskrachten hem begaven. Korte tijd bleef hij thuis en genoot daar de goede verzorging van ouders en zusters. Doch God had ander werk voor hem en riep hem spoedig tot het uitvoeren daarvan.

Op verzoek van een bevriende, welgestelde relatie, een gelovig man, hield Van 't Lindenhout op zekere avond voor een groep arbeiders een Bijbellesing, welke oorspronkelijk als een Bijbelbespreking bedoeld was, doch voor het onkundige publiek tot een lezing en Evangelie-verkondiging uitgroeide. De belangstelling ervoor was reeds de eerste maal zo groot en het spreken ging de toegewijde voorganger zo gemakkelijk en vanzelf af, dat hij ertoe gebracht en ook om verzocht werd, op deze wijze voort te gaan.

De toestand in de Hervormde Kerk was in die jaren, zoals men weet, zeer bedroevend en vooral op het platte land bestond onder de zeer arme en onontwikkelde bevolking grote behoefte aan de verkondiging van de eenvoudige blijde boodschap van het Evangelie. Wat Van 't Lindenhout deed was weinig méér, dan aan de begeerte van eenvoudige arbeiders en dorpelingen tegemoet komen; zijn woord was niet moeilijk te verstaan en ging recht af op het hart der mensen. Er waren er in die jaren meerderen, die werkten, zoals hij dat deed en met de Evangelisatie-arbeid, zoals hij die nu spoedig opzettelijk op zich begon te nemen vervulde hij een taak, welke in die tijd van het allergrootste gewicht was.

God zegende zijn woord, zo eenvoudig en weinig-theologisch als het was en velen werden erdoor tot bekering gebracht, die de Kerk de rug hadden toegekeerd of voor wie de prediking in de kerk moeilijk toegankelijk was. Het gebrek aan goede communicatie-middelen was er in die jaren halverwege de negentiende eeuw, één der oorzaken van, dat in uitgebreide streken van ons land de, in de regel zeer onontwikkelde boeren en dagloners zowel materieel als geestelijk armoede leden. Eerst in de latere jaren werden zowel het onderwijs als de prediking van het Evangelie in de binnenlanden van Gelderland,

Overijssel en Drenthe meer systematisch ter hand genomen en gaandeweg uitgebreid. De welstand nam, aanvankelijk nog zeer langzaam, toch toe en zeer velen, die dank zij hun armoede en langdurige arbeidstijd verstoken waren geweest van de mogelijkheden om zich te verheffen, werden opgericht, gevormd tot zelfstandige mensen.

Hoe dat alles zij, toen Van 't Lindenhout als Evangelist begon te arbeiden, vond hij de akker voorbereid en overal waar hij kwam stroomden de mensen samen in boerenkeukens en schuren, op zolders en in pakhuizen om hem de Bijbel te horen uitleggen. Daarbij liet hij het dan evenwel niet, doch terwijl hij gedurende de avonduren de arbeiders en boeren uit de omtrek, met hun vrouwen rond de geopende Bijbel verzamelde, bezocht hij overdag de gezinnen zo regelmatig en intensief als hem maar mogelijk was, overal een woord van bemoeiding, troost of vermaning sprekende, zonder hoogmoed en zonder opdringerigheid.

Opnieuw werden daardoor zowel zijn kennis als zijn inzicht verruimd, alweer ervoer hij, dat God hem én de woorden én de wijsheid gaf, die hij, overal weer anders, behoefde. Ook werden anderen door zijn voorbeeld getrokken en geprikkeld door zijn onvermoeidheid. Vaak ging een jonge vriend met hem mede om zijn tas te dragen en van hem te leren, hoe hijzelf straks zou te handelen en te spreken hebben. Soms vergezelde hem een andere Evangelist, met wie hij dan gedurende wekenlang samenwerkte.

Tot de vrienden en relaties, die Van 't Lindenhout zich in deze tijd maakte, behoorden o.m. Ds. O. G. Heldring, Dr. Capadose, de landbouwer Steven van den Berg, prof. Brummelkamp van de Afscheidenen, Jhr. Asch van Wijck uit Utrecht, die voor tractaatverspreiding ijverde en vele anderen. Terwijl hijzelf voornamelijk in Utrecht en Gelderland evangeliseerde, d.w.z. Bijbellesingen hield en huisbezoek deed, werden nieuwe „stations” gesticht te Soest, Soestdijk, Eemnes, Buren en andere plaatsen. Vooral Steven van den Berg, een eenvoudige, gelovige boer, gaf Van 't Lindenhout vele tientallen malen gelegenheid, in zijn huis het Woord te verkondigen en de colporteurs Grim en Wolf werkten gelijktijdig met hem in ongeveer dezelfde streken en provincies.

Lange tijd arbeidde Van 't Lindenhout op zijn eigen, vrije manier, door niemand aangesteld of financieel ondersteund, doch tenslotte verbond hij zich aan de Ned. Evang. Prot. Veren. en werkte nog twee jaar als haar Evangelist in de Betuwe, in het land van Maas en Waal en te Nijmegen. Daarna echter verzocht hij weer zijn ontslag, niet content over het feit, dat het bestuur der vereniging een Evangelist aanstelde, wiens arbeid niet werd gedekt door zijn geloof.

HUWELIJK – NIJMEGEN

Nog éér het zover was, had de jonge landbouwerszoon, nu reeds bijna vier en twintig jaar oud, een stap gedaan, die voor zijn verdere leven beslissend moet heten. Hij trad n.l. in het huwelijk met Hendrina Sipman, dochter van een landbouwers-echtpaar in de gemeente Randwijk, met haar familie behorende tot een even oud en gezeten geslacht als Van 't Lindenhout. Deze had het jonge

meisje tijdens zijn Evangelisatie-reizen leren kennen en eerst sympathie, daarna liefde voor haar opgevat. Weliswaar behoorden beide jongemensen tot gegoede families, zoals er toen niet vele leefden temidden van talloze arme en zeer arme gezinnen, doch van zichzelf bezat Johannes toch feitelijk niets méér dan zijn liefde tot de arbeid voor Gods Koninkrijk, waarmede hij amper voldoende verdiende om in eigen levensonderhoud te voorzien.

De Zettense predikant Ds. Heldring zegende zijn huwelijk in en mocht terecht de grote verwachtingen onder woorden brengen, welke hij ten aanzien van de toekomst van 't echtpaar koesterde. Kort daarop vestigden de jongemensen zich te Nijmegen, waar Van 't Lindenhout, nu in opdracht van een groep gelovigen, begon te Evangeliseren in lokalen, die achtereenvolgens het een na het ander te klein bleken om alle belangstellenden te kunnen bevatten.

Reeds in de tijd, toen hij het platteland van de provincies Utrecht en Gelderland bereisde, had Van 't Lindenhout kennis gemaakt met de armoede, die daar heerste en kreeg hij vooral oog voor het droevige lot der weeskinderen, die in deze behoeftige samenleving weinig anders dan paria's waren.

In de streken, die hij bezocht, verbouwden de bewoners op een mager stukje grond aardappelen en groenten of boekweit en van de opbrengst der oogst konden ze nauwelijks hun honger stillen. Onder hen was een dubbeltje meer waard dan in Amsterdam een gulden. De armoede kon men in de schamele hutten dezer mensen als met de handen tasten: het was er vuil en morsig, zelfs de noodzakelijkste gebruiksvoorwerpen ontbraken en vaak was er geen bruikbare stoel om op te zitten. Deed men het lage deurtje open van wat eer een hut dan een huis moest genoemd worden, dan stond men tegelijk in de enige kamer, waar het in de regel half donker was en stonk, want daarachter was nog een ruimte, waar het varken, de geit en enige kippen hun verblijf hadden en waar dikwijls ook nog alle gezinsleden sliepen. De mensen waren zeer dom en onwetend tengevolge daarvan uiterst bijgelovig en bovendien erg vreesachtig.

Juist in de gezinnen van deze arme lieden werden de weeskinderen van een bepaalde buurt of streek uitbesteed. De bedoeling daarvan was deze mensen te bevoordelen, want meer handen betekenden tevens een groter productievermogen, ook hier.

Deze kinderen, overgeleverd aan omstandigheden, waarin geen hoop en uitzicht op de toekomst voor hen bestond, werden dikwijls voor een stukje spek of een zak aardappelen „gekocht” van degenen, die voor hun lot verantwoordelijk waren.

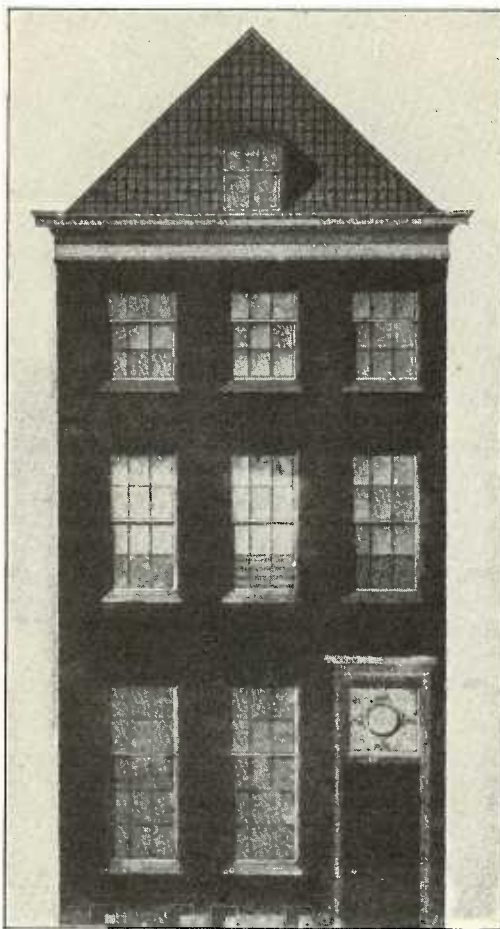
Is het wonder, dat Van 't Lindenhout met grote deernis vervuld werd over deze half-geklede, broodmagere kleine analphabeten, van wie door hun „verzorgers” en „opvoeders” iedere dag van vroeg tot laat de zwaarste arbeid werd gevegd in ruil slechts voor zo weinig voedsel, dat zij daarop ter nauwer nood het leven konden houden?

Toen Van 't Lindenhout en zijn vrouw zich, in 1861, te Nijmegen tot hun arbeid zetten, werd hem door een zijner vrienden bij gelegenheid eens verteld van het werk, dat George Müller te Bristol als Evangelist begonnen was ten behoeve van Engelse wezen. Wat hem in dat verhaal wel het meest trof, was het feit, dat Müller het er op gewaagd had, zoals hij dat noemde „uit de hand des Heeren” te leven, d.w.z. af te zien van het salaris, dat zijn kleine gemeente hem garandeerde, om het voortaan uitsluitend te doen met de giften, welke hem door vrienden en bekenden eigener beweging en spontaan ter hand werden gesteld.

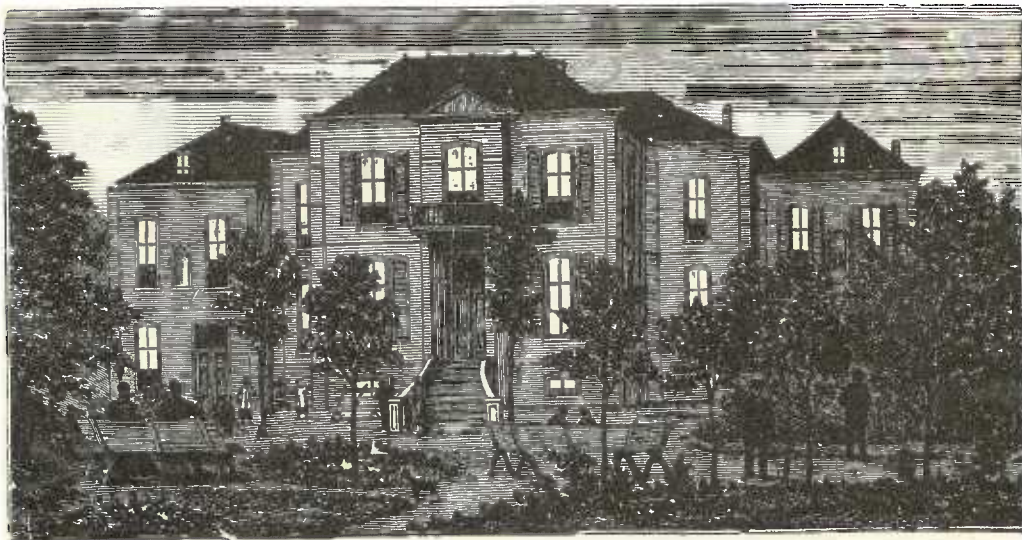
Müller heeft deze gedragslijn volgehouden van het ogenblik, waarop hij er toe besloot tot zijn dood toe en niet alleen ontbrak het hem en zijn gezin nimmer aan iets, doch hij werd er toe geleid en bekwaamd, zich het lot van de weeskinderen aan te trekken, voor wie hij in de loop der jaren tal van grote, toen moderne huizen bouwde en inrichtte, alle behoeften voor honderden, ja duizenden monden dekkende uit de gaven, die hem toestroomden zonder dat hij er ooit iemand anders dan God alléén om vroeg.

BEGIN VAN DE WEZENARBEID

Toen Van 't Lindenhout begreep, dat het God was, die deze Engelsman de genade schonk om uit Zijn hand te leven, begeerde hij spoedig hetzelfde te doen en werkelijk kwam hij, in overeenstemming met zijn vrouw, na enige tijd er toe, voor zijn toelage te bedanken. Later, toen de arbeid, welke hij ten behoeve van Nederlandse wezen op zich nam, zich uitbreidde, meende hij, op voor hem deugdelijke gronden, deze gedragslijn te moeten wijzigden. Evenwel waarlijk niet, omdat zijn geloof beschaamd was geworden! Van de eerste dag aan ervoer hij,

Het huis in de Brouwerstraat te Nijmegen in 1863

De Weesinrichting Neerbosch in 1870

dat de Heer hen, die uitsluitend op Hem vertrouwen geen gebrek doet lijden. Gedurende het laatste jaar, in welke het echtpaar leefde, zoals zij besloten hadden ontvingen zij niet minder dan f 3500.—.

In die dagen kreeg Van 't Lindenhout bezoek van Ds. Buddingh, predikant te Goes, die tijdens een reis door Engeland ook de stichtingen van Müller te Bristol had bezocht. Hij was in gezelschap van een van diens medewerkers en gretig luisterden Johannes en zijn vrouw naar de verhalen, die ze te horen kregen. Spoedig stond het voor de Evangelist vast, dat dit bezoek en hetgeen hij bij die gelegenheid vernam, een roepstem Gods was tot hem om ten behoeve van Nederlandse wezen te doen, wat in zijn vermogen was. Aanvankelijk bad hij de Heer slechts, om in ons land een man te verwekken als George Müller in Engeland, doch wanneer hij met vrienden over deze zaak sprak, bleek hem telkens, dat zij de overtuiging bezaten dat iets in deze geest te onzent onmogelijk was.

Onderwijl moest de Evangelist telkens weer een ruimer gelegenheid zoeken om er zijn predikaties te houden en zijn Zondagsschoolarbeid te doen. Op zeker tijdstip kocht een zijner vrienden te zijnen behoeve een oud huis aan de Brouwerstraat dat in verval geraakt was omdat niemand er wonen wilde, daar het er heette te spoken. Daar was nu voorlopig ruimte in overvloed, ja, eigenlijk veel te veel ruimte. En nú vatte Van 't Lindenhout het stoute plan op om in de leegstaande kamers zelf weeskinderen op te nemen, te huisvesten en te verzorgen. Aanvankelijk meende zijn vrouw, die in alles geheel met hem meeleeft, dat het haar volkomen ontbrak aan de nodige bekwaamheden tot dit werk, doch het duurde niet lang of zij steunde haar echtgenoot. Hij begon met zijn vrienden te verzoeken, geld bijeen te brengen ten behoeve van de zorg aan wezen, waaromtrent hijzelf op dat ogenblik nog geen recht denkbeeld bezat en zelf collecteerde hij voor het eerst in een Evangelisatie-samenkomst te Deventer voor de wezen op Hemelvaartsdag van 1863. Spoedig

waren er zelfs enige vrouwen, die zich beijverden, kledingstukken voor de op te nemen kinderen te maken.

Zó ving van 't Lindenhout zijn arbeid ten behoeve van wezen aan, gesteund door de goede wil en het enthousiasme van enige vrienden, die echter vrijwel niets méér hadden dan dát. Een hunner was b.v. een vier en tachtig-jarige vrouw, zo doof als een kwartel; een ander was half blind en breide kousen op het gevoel. En een derde was zó spraakziek, dat het haar gedachten afleidde van het werk, dat ze zich voornam, te doen.

Maar het grote, oude huis werd schoon gemaakt, enige vertrekken werden gereserveerd voor de Van 't Lindenhouts en andere in gereedheid gebracht voor de ontvangst der wezen. De Heer zou het voorzien, bedachten de Evangelist en zijn vrouw. Hij wist, waar zowel de kleinen als de inventaris voor hun woning en hun levensmiddelen vandaan moesten komen en Hij zou stellig zorgen, dat het er alles op tijd wàs ook. Maar nog voor een aanvang gemaakt was deed men de ontdekking, dat er veel ratten in het oude huis waren. De belendende panden waren pakhuizen en de riolering deugde eigenlijk niet... Daarom toog Van 't Lindenhout aan de arbeid om eerst het ongedierte te verdelfen en het de toegang voortaan onmogelijk te maken.

Het eerste voorwerp, dat hij ten behoeve van zijn nieuwe arbeid kreeg, was een oude kast, die slechts op drie poten staan kon. Doch spoedig volgden twee ijzeren ledikanten en nú zouden de beide eerste wezen kunnen worden opgenomen. Maar op de dag, waarop ze uit Deventer verwacht werden, bracht de post een brief met de mededeling, dat het bestuur van armenzorg de kleinen toch liever niet zond omdat het gehoord had, dat Van 't Lindenhout zonder middelen was. Dat bericht was wel een harde slag, doch de moeilijkheden, die nog het meeste zorg gaven kwamen van de zijde van vrienden, die in dit feit duidelijk meenden te zien, dat God het plan afkeurde en die daarop ook

hun eigen medewerking en steun introkken. Tussen Augustus en November van 1863 werd ook geen enkele gift meer ontvangen!

Eindelijk, op 1 November 1863, kwam het eerste weeskind, een veertienjarig meisje uit Aalten. Haar kleding was nog te slecht voor de voddenkoopman en ze liep letterlijk op een schoen en een slof. Het kind werd gekleed en de volgende dag kwam een jongen, die uit wat beschaafder omgeving herkomstig was. Het meisje had acht jaar lang in een hut op de heide gewoond en was, na beide ouders te hebben verloren, zo goedkoop mogelijk ergens in de kost gedaan, waar ze de koe te hoeden kreeg, met welk dier ze in dezelfde ruimte verblijven moest. Gedurende de eerste tijd van haar inwoning bij de Evangelist en zijn vrouw, was in het geheel niets met haar aan te vangen vanwege haar onwetendheid. Doch met eindeloos geduld zette Mevrouw Van 't Lindenhout zich tot een bijna bovenmenselijke taak. Die arbeid werd spoedig nog veel zwaarder, toen ook voor andere kinderen dan deze twee eerstelingen huisvesting werd gevraagd.

Toen de eerste ervaringen waren opgedaan en enige tijd was verstreken, stelde Van 't Lindenhout zijn eerste „Verslag” op, waarin hij verhaalde, wat tot dat ogenblik was gedaan.

Weliswaar begonnen, na de verspreiding van dit eenvoudige stukje proza enige giften binnen te komen, doch er waren nog al te veel relaties en vrienden, die het 't echtpaar met hun twijfelingen moeilijk maakten en die liever op een veilige afstand bleven toezien, hoe het nu verder zou gaan. De Van 't Lindenhouts vertrouwden evenwel niet op mensen, doch op de Heer alleen en verdubbelden hun gebeden tot Hem om Zijn hulp en leiding bij alle zorgen en moeilijkheden.

Op 1 Januari 1864 waren er zeven wezen in huis, voor wie elke dag levensmiddelen, doch ook telkens weer kleren nodig waren. Voortdurend merkten de Evangelist en zijn echtgenoot op, dat het geen hen door bekenden en onbekenden op het onverwachts werd gezonden of thuisgebracht, juist datgene was, wat zij onder bepaalde omstandigheden het meest nodig hadden. Al naar er meer kinderen in huis genomen werden, begonnen ook de

giften in geld en natura ruimer te vloeien. Op 1 Juli 1864 waren er al 18 kinderen in huis en gedurende dat laatste halve jaar was ruim duizend gulden binnen gekomen.

Tegelijk deed Van 't Lindenhout dezelfde ervaringen op als George Müller te Bristol: telkens beproefde de Heer het geloof van zijn vrouw en hem, drong er hen also als 't ware toe, voortdurend Zijn aangezicht te zoeken, opdat geen schulden behoeften te worden gemaakt en de kinderen al het nodige

Boven :

Vier geslachten 1886.

Jan Jacob † 1894
Johannes † 1918
Hendrina Tjessinga-v. 't L. † 1919
en haar oudste dochter Hendrina.

Hiernaast :

Vier geslachten 1894.

Jan Jacob † 1894
Johannes † 1918
Jacob † 1947
Johannes † 1916.

zouden ontvangen. Bij herhaling was er geen kruimel brood in huis voor de volgende maaltijd, maar nimmer gingen de kinderen ongevoed en hongerig naar bed, want altijd kwam het benodigde op tijd en zelfs in overvloed voor de hand, dank zij de mensen, die daartoe door God werden gebruikt.

Het is niet mogelijk, deze feiten hier toe te lichten met de verhalen en ervaringen, die Van 't Lindenhout in later jaren zelf heeft opgetekend en uitgegeven. Men moet trouwens 's mans eigen woorden lezen om een indruk te krijgen van de omstandigheden, waaronder hij arbeidde en om er iets van te verstaan, hoe groot het geloofsvertrouwen van de beide jonge mensen moet geweest zijn.

Wat wij uit die levensherinneringen niet of maar nauwelijks te weten komen is, hoeveel zij geleden hebben onder de spot van vele ongelovigen en onder het wantrouwen van talrijke hunner geestverwanten. Men achtte Van 't Lindenhout een gevaarlijke dweper, lachte hem in z'n gezicht uit of beeerde, dat de regering toch een stokje moest steken voor dit onverantwoordelijke gedoe. Wie had ooit gehoord, dat men zonder een flink kapitaal een dergelijk werk kon beginnen en volhouden? Velen hielden hem voor, dat weliswaar het begin misschien goed was, doch dat de ondernemer in de toekomst in de allergrootste ellende zou raken.

Slechts enkelen bleven hun liefde en trouw onverzwakt schenken, doch zij behoorden in de regel tot de onvermogenen. Het waren maar goedwillende lieden, die — zo liet men vooral niet na te zeggen — weinig minder bekrompen denkend, nauwelijks kleiner fantasten waren dan Van 't Lindenhout zelf. „Wolken van zware beproevingen gingen over ons hoofd,” schreef hij ergens, zich deze tijd herinnerend, „en het gebeurde wel eens, dat wij met een huisgezin van vijftig of zestig personen des morgens niet wisten, wat wij des middags op tafel zouden zetten.” Maar dan laat hij volgen: „doch nooit is er één dag aangebroken, dat onze wezen geen goed middagmaal hebben gehad, ja, het is mij dikwijls als een wonder voorgekomen, dat de Heere God niet alleen zorgde voor het nodige, maar ook in tijden van beproeving het zó bestuorde, dat de wezen nog beter voedsel kregen dan gewoonlijk.”

NEERBOSCH

In 1865 was het grote huis geheel vol; alle ruimte was benut en hoewel er telkens weer aanvragen binnen kwamen tot het opnemen van wezen, kon daaraan beslist niet worden gedacht. Daarom maakte Van 't Lindenhout het tot een onderwerp van voortdurend, vurig gebed, dat de Heer in deze zorgen zou voorzien, zoals Hij het tot dan toe in alle andere had gedaan. Natuurlijk verhaalde de Evangelist óók zijn vrienden, hoe het er met de arbeid vóór stond en sinds dat ogenblik werden hem telkens kleine gaven ter hand gesteld voor de bouw van een nieuw huis.

Daartoe zou het stellig evenwel nog heel lang niet gekomen zijn zo niet op zekere avond twee mannen zich aan het oude huis in de Brouwerstraat hadden vervoege, die Van 't Lindenhout zeker stuk land ter beschikking stelden ten behoeve van zijn arbeid aan de wezen. Door dit stuk grond te geven ten bate van de nieuwbouw, vervulden de beide boeren een aan God gedane belofte.

Nu werd de volgende dag vol vreugde het stuk land onder Neerbosch gezien en spoedig namen de plannen om daar te gaan bouwen concrete vorm aan. Terwijl de Evangelist zelf het verkregene ging bezien, ontving zijn vrouw, thuisgebleven, een brief met vijfhonderd gulden er in, waarbij een briefje gevoegd was met de woorden: „Een anker voor het nieuwe huis”. Kon men anders doen, dan deze gawe als rechtstreeks van de Heer beschouwen?

Toch wilde dat feit nog allermist zeggen, dat de bouw van het nieuwe huis nu aanstonds van een leien dakje ging. Wel was er iedere Zaterdag voldoende geld in de kas van het bouwfonds om de werklieden uit te betalen, doch dikwijls kwam, wat daartoe nodig was eerst een half uur voor het tijdstip, waarop het nodig was, binnen. Meer dan eens moest de bouw worden onderbroken bij gebrek aan de nodige materialen. Van 't Lindenhout bleef er bij, dat hij geen cent schuld wilde maken of voorschotten opnemen, hoe dwaas zijn werkbazen zulk een gedragslijn ook toescheen. Eens stond het werk gedurende twee dagen stil, doch op de derde schonk iemand, uit Zwitserland komend, f180.—. Op een ander ogenblik waren alle bouwstenen verbruikt, doch op dezelfde dag meerde een schuit aan de kade met een lading stenen, die als geschenk door een fabrikant waren afgezonden. De lading zou evenwel niet gelost kunnen worden zonder betaling van de vrachtkosten waarvoor geen cent beschikbaar was. Doch diezelfde avond bracht een vriend tweehonderd gulden voor de nieuwbouw. Er moesten dakpannen besteld worden. Van 't Lindenhout informeerde tijdig naar de geldende prijzen ervan, opdat hij, als 't zover was, zijn bestelling zou kunnen plaatsen. Inplaats van de gevraagde offerte kreeg hij van zeker fabrikant evenwel een zending van 7000 pannen thuis met nog een briefje van f25.— ten behoeve van de vrachtverrekening. Bij het uitladen en opslaan van al dat materiaal brak niet één enkele dakpan.

Het zou ons stellig veel te ver voeren, zo we ál, wat op de bouw der inrichting te Neerbosch betrekking heeft, hier uitvoerig gingen verhalen. Daarom laten we het bij de vermelding van deze enkele feiten, die trouwens hun eigen taal spreken. Evenals b.v. de kleine historie van die rijke dame, die voor het geld, dat zij ten behoeve van een verjaarsgeschenk van haar man had gekregen, liever vierhonderd lakens kocht voor het nieuwe weeshuis.

Maar genoeg: op 9 Mei 1867 werd het nieuwe weeshuis te Neerbosch feestelijk ingewijd en aanstonds namen 37 meisjes onder leiding van Van 't Lindenhouts schoonzuster er haar intrek. Men had zozeer à l'improviste gebouwd (dat kon in die dagen nog!) dat een der vrienden van de stichter, de heer Belmer, pas in de nacht voor de openingsdag tot de ontdekking kwam, dat men niet had onderzocht of er wel water op het terrein was. De volgende ochtend liet hij op goed geluk naast het huis door een werkman een gat graven en zowaar, het duurde niet lang, of het water, dat daaruit opwelde was zuiver, helder en drinkbaar, nog vóór de eerste gast het terrein betrad.

Een gift van een oude vriendin bezorgde de Evangelist het land ten behoeve van een moestuin, zodat spoedig het begin kon worden gemaakt met het verbouwen van eigen groenten. Aan de behoefte

Joh. van 't Lindenhout met zusters en verpleegden voor het pas geopende nieuwe ziekenhuis in 1894

daaraan had men al evenmin aanstonds gedacht als aan die voor winterprovisie. Doch de Heer beschikte alles naar Zijn wonderlijke Raad: een gift van een volkomen onbekende stelde in staat om alles aan te kopen wat nodig was voor de lange wintermaanden.

Het duurde vrij lang, eer begonnen kon worden met de bouw van het huis, waar de jongens hun intrek nemen konden. Doch Van 't Lindenhout bleef volharden in zijn gebeden en tenslotte kwam het huis er dan ook. Daarop werd het onderwijs aan de kinderen ter hand genomen: de heer Bloemendal stelde zich beschikbaar en vestigde zich met zijn gezin in de weesinrichting, met het doel, lager onderwijs aan de wezen te geven. Nauwelijks was het onderwijs goed op gang of de meester-timmerman verzocht om werk, want hij was met de uitvoering van zijn opdrachten geheel gereed. Van 't Lindenhout liet hem en een aantal weesjongens de grote beukebomen terzijde van het terrein rooien en spoedig werd hij in de gelegenheid gesteld, daarvan de eerste schuur te doen optrekken ten behoeve van een boerenbedrijf, waarvan hij zich voorstelde, dat de inrichting er behoefte aan zou hebben. Toen de schuur gereed was, waren er echter nog geen koeien om haar te bevolken en ook ontbrak het geld om de dieren aan te kopen. Moeten we in herhaling vervallen en vertellen, dat de beesten pre-

cies op tijd ten geschenke werden ontvangen? Ons verhaal zou eentonig worden, want telkens weer zouden we hetzelfde dienen te verhalen: de behoeften namen toe, doch de Heer verhoorde de gebeden, die tot Hem werden opgezonden en schonk al, wat nodig was.

UITBREIDING

In 1870 kon Van 't Lindenhout ook zijn eigen woning op het terrein van de inrichting bouwen laten en nog in hetzelfde jaar mocht hij het met zijn gezin betrekken. Nu werd de Koninklijke goedkeuring gevraagd op de statuten van de „Vereniging tot opnemning en opvoeding van verwaarloosde wezen in Nederland”. Daarmede werd rechtspersoonlijkheid voor de inrichting verkregen en eerst nu kon het werk met volle kracht worden ter hand genomen; bestonden er mogelijkheden tot telkens weer nieuwe uitbreiding van de arbeid en ontplooiden zich gedurende de volgende jaren een activiteit, die talloze vrienden verheugde en waardoor menig sceptisch criticus met verbazing geslagen werd.

Toen Van 't Lindenhout zelf bij de weesinrichting wonen kwam bedroeg het aantal kinderen, dat aan zijn zorgen was toevertrouwd ruim 300. In datzelfde jaar verplaatste de drukker P. J. Milborn zijn kleine werkplaats, éérs naar Nijmegen en wat later naar de Inrichting en begon er, naast zijn eigen

Borstbeeld van Joh. van 't Lindenhout op het terrein van de Weesinrichting

publicaties, de uitgave van het eerste periodiek der Weesinrichting, het nog altijd bestaande weekblad „Het Oosten”, waarin Van 't Lindenhout zijn wekelijkse kronieken schreef en waarvan de technische verzorging de wezen-leerlingen onder Milborn's leiding tot vakbekwame arbeiders vormde.

Aanvankelijk was het oude huis aan de Brouwerstraat te Nijmegen nog een tijdlang gebruikt tot het opnemen van heel jonge wezen, doch dank zij enige flinke giften in geld kon al spoedig met de bouw van een „Moederhuis” op het terrein te Neerbosch worden aangevangen. Toen het jaar '71 ten einde was bleek een batig saldo in kas van f 243,74 wat men moeilijk „veel” kan noemen. Doch de ontvangen gelden beliepen een bedrag van f 36.385,69!

Wij schrijven hier evenwel geen geschiedenis van de Weesinrichting, doch schetsen het leven van de man, die de stichter werd van een gebouwencomplex, dat tijdens zijn lange leven en ook sinds zijn dood voortdurend werd uitgebreid en waarin een arbeid werd en nog altijd wordt verricht, welke niet alleen de liefde bezat van zijn ruime hart, doch die eerst door zijn krachtig gebedsleven, door zijn ongebroken geloofsvertrouwen, mogelijk werd.

Wat zullen wij over dat leven van Van 't Lindenhout evenwel nog meer vertellen dan we reeds deden? Waarom zullen we uitvoerig verhalen van de vele moeilijkheden en de talrijke zorgen, die hij van jaar tot jaar, dikwijls van dag tot dag te overwinnen kreeg? Hij ondervond de tegenstand van talrijke vijanden — dat bleef de jaren dóór zo. Maar tevens ervoer hij de liefde en de vriendschap van zeer vele vrienden, die zijn werk altijd een warm hart bleven toedragen en dat steunde hem niet weinig. Hij en zijn dappere vrouw werden gaandeweg ouder en meer ervaren, hun arbeid groeide uit en maakte het noodzakelijk, telkens weer meer arbeiders aan het werk te verbinden; werkplaatsen werden gebouwd en ingericht, onder-

wijzers en bazen bekwaamden de jongens tot goede vaklieden, onderwijzeressen en opzichteressen leidden de meisjes op tot bruikbare dienstboden, die hun eigen brood verdienen konden.

In 1888 werd het vijf en twintig-jarig bestaan van de Weesinrichting gevierd. Bij die gelegenheid gaf Van 't Lindenhout een aantal meditaties uit, die hij als preken of toespraken in de loop der jaren had gehouden en schreef hij bovendien een boek van 350 bladzijden, door Milborn uitstekend verzorgd en uitgegeven, waarin hij zijn levensgeschiedenis verhaalde en zijn herinneringen beschreef. Het werd een werk als George Müller's beroemde „Narratives” en nog altijd kan men het onmogelijk doorbladeren of er in lezen zónder eerbied te krijgen voor de man en de vrouw, die het werk der wezenverpleging begonnen zonder een cent te bezitten en zónder de zekerheid van de hulp en de steun van iemand anders dan van God alléén.

Wie dit „Na vijf en twintig jaar” ter hand neemt, begrijpt, al lezende, waarom dit boek binnen een half jaar tijd niet minder dan vier drukken kreeg: hier spreekt de man, die al zijn vrouwen uitsluitend stelde op zijn Heer en die daarom Gods leiding dag aan dag ervoer.

Had hij dan geen tekortkomingen of gebreken? Natuurlijk bezat hij die en wie over een scherpe mensenkennis beschikt, behoeft de verschillende portretten die Van 't Lindenhout in de loop der jaren maken liet, maar opmerkzaam te bekijken om er een vermoeden van te krijgen, waar men ze zoeken moet. Maar welk nut heeft het, de kleine kanten van een medemens in 't licht te stellen? Liever dan dát te doen moet men wijzen op het geloof van deze Christen, waardoor hij een lichtend voorbeeld werd, zowel in zijn tijd als thans en voor ons. De gebrekkige, tekort schietende mens ging heen en zijn zonden werden vergeven, maar de vruchten van zijn geloof zijn nog iedere dag voor elk mens zichtbaar.

CRISIS

Er is, na al, wat we hierboven vertelden, eigenlijk nog maar één feit, één gebeurtenis uit Van 't Lindenhouts lange leven, waaraan we enige regels moeten wijden.

Tot in de negentiger jaren kon het werk der wezenverzorging in de huizen te Neerbosch zich betrekkelijk rustig ontwikkelen. De Evangelist en zijn vrouw hadden er de dagelijkse leiding in alles en degenen, die het bestuur vormden van de door hem gestichte vereniging, waren zijn vrienden, die hem vertrouwden en die daarom alles gaarne geheel aan zijn zorg en bekwaamheid overlieten. Maar langzamerhand begonnen er geruchten de ronde te doen, die het werk der Inrichting in discrediet dreigden te brengen bij het Nederlandse volk. Honderden wezen hadden de Van 't Lindenhouts en hun medewerkers gekleed, verzorgd, opgevoed en ten-

slotte aan de maatschappij terug gegeven, waar ze als volwaardige mensen hun plaatsen konden innemen. Maar al deze kinderen hadden hun voogden of familieleden, die hen onder Van 't Lindenhout's hoede plaatsten. Sommigen hunner bezochten van tijd tot tijd de inrichting, anderen kregen brieven van verpleegden. Het werk bezat de belangstelling van deze mensen, doch ging ook door onder de critiek, die zij zich dikwijls al te gemakkelijk veroorloofden. Wie teleurgesteld was in zijn verwachtingen, wie zijn persoonlijke wensen en verlangens niet ingewilligd

krijgen kon, was er wel eens vlug bij, te veroordelen, wat hij niet billijken of begrijpen kon. De kinderen, wier lot Van 't Lindenhout zich aantrok waren dikwijls zeer verwaarloosd en hadden, vóór ze bij hem kwamen, vaak vrijwel geen opvoeding ontvangen en geen tucht geleerd. Dat maakte een andere behandelingswijze, de toepassing van andere methoden noodzakelijk dan in normale gevallen en in een klein gezin konden worden gehanteerd. Het gebeurde wel, dat de kinderen brieven schreven aan hun verwanten, waarin zij zich beklagden en dan stonden de brief-ontvangers nog al eens gauw „op hun achterste benen” over het vermeende onrecht of de harde behandeling, waaronder

„die arme kinderen” te lijden hadden. Hoe dit alles zij: wie aan de weg timmert heeft veel bekijks en Van 't Lindenhout beoefende dat ambacht zonder een spoor van terughouding. Op de duur staken kwaadsprekers en lasteraars het hoofd op, werd er een fluistercampagne gevoerd, volgens welke het „daar in Neerbosch” toch maar lang niet pluis was. De kinderen zouden er worden geëxploiteerd op bijna misdadige wijze, niemand wist precies, wat er met de talloze gaven en

giften geschiedde en de directeur met de zijnen scheen er maar goed van te leven!

Omstreeks diezelfde tijd ervoer Thomas Barnardo, „de vader van niemand's kinderen” in Londen vrijwel precies hetzelfde en de verwijten, welke velen ook tegen hem en zijn werk formuleerden, waren eigenlijk dezelfde als die Van 't Lindenhout spoedig uit de nieuwsbladen en uit allerlei brochures vernemen moest. Tenslotte stapelden zich de grieven zó hoog op, dat het werk er onder zou gaan lijden, zo niet werd ingegrepen. Daarom besloot Van

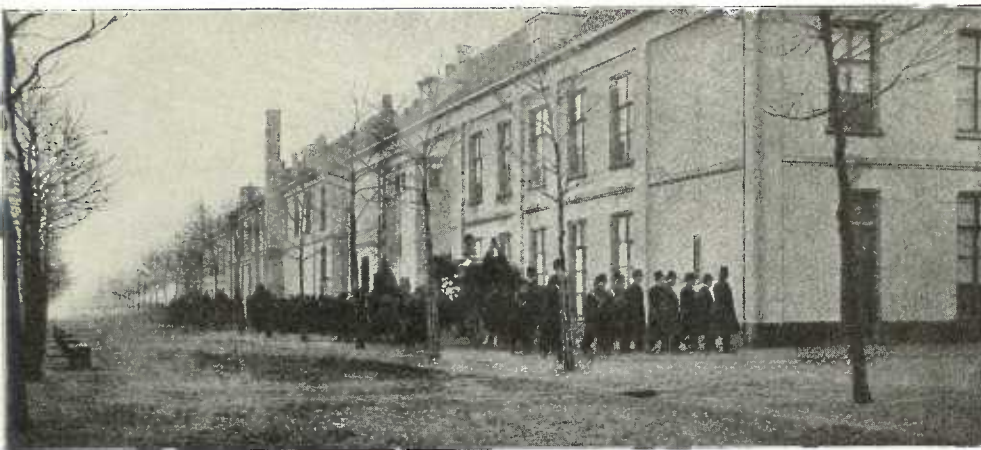

Een van de laatste foto's van Van 't Lindenhout, 1913

't Lindenhout in 1893, een aantal notabele personen in het land te verzoeken, samen een „Commissie van Onderzoek” te willen vormen, welke zich zou belasten met het samenstellen van een uitvoerig rapport, waarin voor héél Nederland duidelijk en zonder omwegen reenschap werd gegeven van de waarheid aangaande de inrichtingen.

Inderdaad kwam deze commissie tot stand; zij zocht eerst zèlf nog andere vooraanstaande figuren, opdat 't verwijt kon worden ontgaan, dat hun college zou bestaan uit „vriendjes” van Van 't Lindenhout, die „natuurlijk” in zijn voordeel zouden spreken — en ging vervolgens aan het werk. De heren verdeelden zich over enige sub-commissies, aan welke de

verschillende onderdelen van het onderzoek werd overgelaten en na zeer omvangrijke werkzaamheden publiceerden zij samen in 1894 hun „Verslag”, dat een boek vormde van ruim 200 bladzijden. Er was, om het zo eens populair uit te drukken, „geen steen op de andere gelaten” om achter de waarheid en niets dan de waarheid te komen. De inrichting der gebouwen, de verzorging der kinderen, de bekwaamheid van het personeel, de toestand der administratie, het werd alles als onder

In de grauwe ochtend van de 26ste Januari 1918 wordt het stoffelijk overschot van de stichter naar het terrein van zijn werkzaamheid teruggebracht.

felle schijnwerpers geplaatst. Wat zeiden de kinderen zelf? Wat was het oordeel van voogden, pleegouders en verzorgers? Hoe dachten honderden oud-wezen (thans volwassen en tot zelfstandig oordelen in staat) over het werk? Wat waren, vroeger, hun ervaringen? Werd in de stichting tucht geoefend? Hoe? Wanneer? Was de voeding, de bewassing, de kleding, het onderwijs goed?

Laat ons het resultaat der commissie kort en bondig samenvatten. Over het algemeen bestond er maar weinig aanleiding tot critiek; er waren details, waarover de commissie gunstig, andere, waarover zij ongunstig meende te moeten oordelen. Maar van onregelmatigheden, van winstbejag, van malversaties was evenmin een spoor te ontdekken als van mishandeling der jeugd of van ongeoorloofde kinderexploitatie. Men bleek inderdaad hier en daar te kort te zijn geschoten, men bleek niet steeds even tactisch of altijd even zachtzinnig te zijn opgetreden er haperde het nodige aan allerlei dingen. Maar de zuiverheid der motieven, waaruit men handelde, de integriteit van de directeur en de goede bedoelingen van zijn medewerkers bleek boven allen twijfel.

LAATSTE LEVENSJAREN

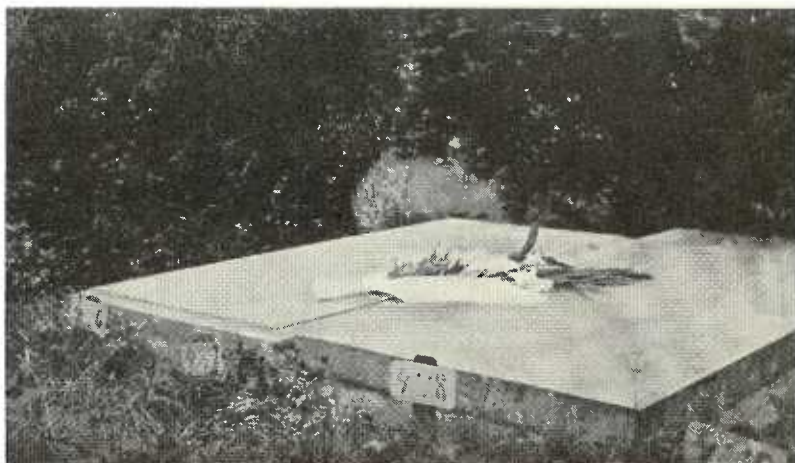
Doch Van 't Lindenhout trok — evenals Barnardo in Londen — zijn conclusies uit het Verslag der verschillende subcommissies. De storm, die over zijn werk ging deed zuiverend werk. Het Bestuur werd gereorganiseerd en voortaan namen daarin zitting mannen van erkende positie en bekwaamheid, die sindsdien ook werkelijk leiding gingen geven en aan wie Van 't Lindenhout als directeur rekenschap en verantwoording schuldig was. Zijn persoonlijke financiën werden losgemaakt van die der Stichting en in het vervolg ontving hij, in tegenstelling tot wat vele jaren lang gewoonte was geweest, eindelijk een rechtmatig

honorarium voor zijn verschillende werkzaamheden.

Door dit alles en nog zoveel meer, waarvan we de lezer de details hier liever besparen, herwon Neerbosch spoedig het oude vertrouwen en de genegenheid van ons volk en verkreeg het nieuwe vrienden in groten getale. En toen de storm geluwd was en de rust weergekeerd, gaf Van 't Lindenhout in 1903, zeven en zestig jaar oud, de wens te kennen, zijn functie neer te leggen en zijn arbeid aan jongere krachten over te dragen. Veertig jaar lang had hij zijn zware verantwoordelijkheid gedragen met liefde en toewijding; thans wilde hij zich in de stilte terug trekken — ook omdat in 1900 zijn trouwe, moedige echtgenote was heengegaan.

Op 12 Juli nam hij afscheid van allen, die hem lief waren geweest en van het werk, dat zijn hele hart had bezeten met een toespraak in de Wezenkapel. Enige dagen later verhuisde hij en daarmede eindigde het openbare leven van een man, die, welke ook zijn fouten zullen geweest zijn, recht heeft op de dankbare herinnering van het nageslacht, omdat hij, bewogen door de liefde van Christus, zijn Heer, uitging om het arme, verwaarloosde kind te zoeken en niet rustte, tot hij al het mogelijke gedaan had voor zijn tijdelijk welzijn en zijn eeuwig heil.

Op 4 September 1916, midden in de eerste wereldoorlog, mocht hij te midden van zeer vele vrienden zijn tachtigste verjaardag vieren en beleefde de oude, maar krasse baas nog een onvergetelijke dag. Enige tijd later, op 23 Januari 1918, overleed hij.

Op het kleine, stille kerkhof van de Weesinrichting dekken een paar eenvoudige stenen de graven van Johannes van 't Lindenhout en zijn vrouw Maria van 't Lindenhout-Sipman.